

רעיונות מקוריים לדרשות שבועיות לשלוחים

יצא לאור בתאריך:
י"ד אלול תש"ע

פרשה:
כי תבוא

כותרת:
האם ישנה אפליה ביהדות?

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד

פרשת כי תבוא

האם ישנה אפליה ביהדות?

עד לפני שנים לא רבות היתה נהוגה באוניברסיטאות החשובות בארה"ב (בפרט ב- Ivy Leagues) מדיניות לא כתובה של הפליה Discrimination נגד יהודים. היתה מכסה מסויימת, הם היו מקבלים מספר מסוים של תלמידים יהודיים בכל שנה ולא היו חורגים מן המכסה הקבועה מראש. הם ידעו שהתלמידים היהודיים הם חרוצים ומוכשרים וחששו שמא הם 'ישתלטו' על האוניברסיטאות. עד כדי כך הגיעו הדברים שישנם הרבה יהודים ששינו את שם משפחתם לשם אמריקאי טיפוס, רק כדי שיתקבלו לאוניברסיטה.

גם בארץ לאחרונה יש מהומה בקשר לילדים ממוצא מסוים שלא רוצים לקבל אותם בבתי הספר.

מעניין לגלות שהנהגה כזאת, לכאורה, היתה קיימת עוד בזמן התלמוד. מסופר במסכת ברכות על רבן גמליאל מיבנה, שהוא היה המנהיג בתקופה שלאחר חורבן בית שני, שהיתה לו ישיבה, אבל לא כולם התקבלו בנקל בין כתלי הישיבה שלו. הגמרא מספרת "שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כבדו אל יכנס לבית המדרש" (ברכות כ"ח, א).

שיטתו של רבן גמליאל היתה – והוא אף הכריז זאת בפרהסייה – שאם התלמיד אינו רציני והוא לא באמת מעוניין ללמוד – לא צריכים אותו בישיבה. הוא רצה בישיבתו רק את החברה הרציניים, עד כדי כך שהוא העמיד "שומר הפתח" שהיה מחליט את מי להכניס לתוך הישיבה ואת מי להשאיר בחוץ.

הסיפור הזה נשמע מאוד מוזר. ראשית, יש כאן שאלה טכנית: איך ידע אותו שומר שעמד בפתח מי מהתלמידים הגיע למעלת "תוכו כברו" ומי מהתלמידים עוד לא הגיע למדרגה זו? הרי מדובר בתכונה פנימית עמוקה שקשה להבחין בה מבחוץ, וכי אותו שומר הצטייד ב"מכונת אמת" שבאמצעותה הוא בדק מי "תוכו כברו"?

אבל יש כאן למעשה שאלה יותר עמוקה: הלא היהדות מאמינה שצריך ללמד תורה לכל יהודי באשר הוא, וכמו שהמשנה בפרקי אבות אומרת "והעמידו תלמידים הרבה", שיש להעמיד כמה שיותר תלמידים. ומסביר הרבי, שזהו כל החידוש של מתן תורה, שהרי בשעה שהקב"ה נתן את התורה בהר סיני – כולם היו שם, גם יהודים שאין "תוכם כברס". היה זה בניגוד למצרים שבה היתה "קבוצת עילית" מסוימת שהיא היתה מלומדת, ואילו המון העם היו נבערים מדעת ובכוונה תחילה לא לימדו אותם שום דבר, כדי שיוכלו לשלוט בהם.

הקב"ה חידש במתן תורה שהתורה היא נחלתו של כל יהודי ויהודי, וצריך ללמדה לכל אחד בלי שום הבדל. וכפי שנפסק בשולחן ערוך (הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן פ"א ה"ח): "מצות עשה של תורה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים" (ראה בארוכה שיחת יו"ד שבט תשמ"ג, 'התוועדויות' ח"ב עמ' 894).

כיצד יתכן אם-כן לומר שרבן גמליאל נשיא ישראל לא הרשה להכניס את כולם לתוך הישיבה. וכפי שמסופר שרק כאשר מינו את רבי אלעזר בן עזריה סילקו את "שומר הפתח" ובאותו יום נוספו תלמידים רבים בישיבה.

כשמביטים קצת אחורה, מגלים שהויכוח בין רבן גמליאל לבין רבי אלעזר בן עזריה, הוא למעשה ויכוח ישן בין בית שמאי לבית הלל: "בית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר". בית שמאי היו בררנים הרבה יותר; הם לא ערכו הבדל בין תלמיד רציני לתלמיד לא רציני שאין תוכו כברו. הם אמרו במפורש שאם אתה משתייך למשפחה טובה וההורים שלך יכולים לשלם שכר לימוד נאות – נכניס אותך לישיבה. אם אתה לפחות בן למשפחה מיוחסת, גם נכניס אותך. אם אינך בן למשפחה מיוחסת, אבל אתה ידוע כבחור חכם ובעל כשרונות מיוחדים – נקבל אותך אפילו בחינם, יש לנו Scholarship בשבילך. אבל אם אינך מוכתר באחת מן המעלות דלעיל – אין לך מקום בישיבתנו...

בית שמאי אמרו לתלמידים שלא התבלטו בשום תחום והתדפקו על דלתות הישיבה שלהם : לך לישיבה של "בית הלל", שם יקבלו אותך כפי שאתה. גישתם של בית הלל היא "לכל אדם ישנה" – צריך ללמד תורה לכל אחד מבלי להביט על כישרונותיו וייחוסו. וטעמם ונימוקם עמם : "שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים" (אבות דר"נ פ"ב ה"ט).

וגם כאן נשאלת כמאליה השאלה הקשה : כיצד בית שמאי הרשו לעצמם להתנהג בצורה כזאת ולברור תלמידים, היפך ההלכה והיפך כל השיטה של עם ישראל מאז היותו לעם?!

הרב אהרן חזן ע"ה, סיפר שבשנות הקומוניזם הקשות ברוסיה התקיים בביתו מנין מחתרתי שבו התאספו מנין יהודים שהתפללו יחד בשקט. אולם פעם אחת הוא החליט לא לקיים את ההקפות בשמחת תורה בביתו כרגיל, אלא להשתתף במנין החדד"י שגם הוא התנהל כמובן במחותרת ובחשאיות.

הוא הגיע למנין החב"ד"י ושם אחזו במכירת הפסוקים של "אתה הראת". הגבאי הכריז "שלוש רובל עבור פסוק באתה הראת", אחד המתפללים העלה את המחיר לארבע רובל, חברו צועק חמש רובל וכך התנהלה לה מכירת הפסוקים. הרב חזן חשב לעצמו שגם הוא יכול להרשות לעצמו לקנות פסוק בכמה רובלים, הוא הצטרף מיד והכריז שהוא רוצה לקנות פסוק בחמש רובל. פונה אליו הגבאי וצועק לו : "לפויילישער'ס לא מוכרים!" הרב חזן נפגע עד עמקי נשמתו, לכזאת התנהגות הוא לא ציפה מחסידי חב"ד, מה חטאו ומה פשעו שלא מעוניינים למכור לו פסוק באתה הראת?!

ימים ספורים לאחר מכן פגש אותו אחד מידידיו ואמר לו : שמתי לב שבליל שמחת תורה בהקפות נפגעת מאד כשלא רצו למכור לך פסוק. דע לך – כך אמר לו – שאין לנו כמובן שום דבר נגדך, אלא שבאותו לילה אספנו כסף עבור החדרים המחתרתיים וכשהכריזו "שלוש רובל" התכוונו לשלש אלף רובל!]. ידענו בבירור שאין לך את הסכום האגדי הזה, אך מצד שני נמנענו מלגלות לך את האמת משום שפחדנו ממלשינים, לכן פטרנו אותך באמירה ש"לפויילישער'ס לא מוכרים"...

אולי ניתן לומר שהנימוק הזה הוא שהנחה את רבן גמליאל בגישתו הבררנית כלפי תלמידי בית המדרש. התקופה של רבן גמליאל דיבנה היתה אחת התקופות הנוראות ביותר של עם ישראל; המשטר הרומאי דיכא כל סממן של יהדות ממש כמו ברוסיה הסובייטית, היה אסור לערוך ברית מילה, חל איסור לשמור שבת, ומי שנתפס הוצא להורג.

באותה תקופה היו שתי גישות כיצד להתייחס לרומאים ואיך להתנהל לנוכח גזירותיהם הקשות. רבן גמליאל סבר שצריך להלחם ברומאים בצורה אקטיבית, לארגן מרד ולעשות כל מה שאפשר כדי לגרום להם כמה שיותר אבידות עד שיעזבו את הארץ. אך לעומתו היה רבי אלעזר בן עזריה שסבר שלא צריך להלחם ברומאים אלא צריך להמתין ולנסות לשרוד ולהחזיק מעמד.

בתי המדרש של השניים התנהלו כתוצאה ישירה מגישותיהם השונות: בישיבתו של רבן גמליאל לא עסקו רק בלימוד תורה, אלא התלמידים היו מעורבים במלחמה אקטיבית כנגד הרומאים, שם למעשה התנהלה ה"מחתרת" היהודית. ברור אפוא שלא יכלו להכניס כל תלמיד מהרחוב, אלא רק מי שהוא "משלנו" שאפשר לסמוך עליו במאת האחוזים שהוא לא ילשין. אבל בד בבד זהו דבר שאי אפשר לבטא אותו בגלוי, שכן אסור אפילו לרמז שכאן מתארגן מרד ולפיכך מחפשים אנשים נאמנים.

הפחד באותה עת היה נורא ואיום. רק מי שקרא ושמע את הסיפורים על שנות הגזירה ברוסיה הסובייטית יכול להבין זאת על קצה המזלג. ולכן העמידו שומר בבית המדרש שהוא החליט אלו תלמידים רשאים להכנס לבית המדרש ואלו תלמידים לא נכנסים. לא היתה כל שאלה מיהו תלמיד טוב ומי אינו תלמיד טוב, אלא בעיקר על מי אפשר לסמוך. השומר ידע היטב מי הם "חברי המחתרת", ומי לא נמנה עמם, והוא הכניס רק את התלמידים שאפשר לסמוך עליהם.

אלא שכאמור אסור לומר זאת במפורש, ולכן מצאו הגדרה רשמית: "תלמיד שתוכו כברו" – גם הגדרה זו מבטאת בצורה נכונה את התכונה הנדרשת: מי שהוא מיסודו אדם אמיתי שאורחותיו והליכותיו הנראים בחוץ מבטאים את תכונותיו הפנימיות, ולא אדם שבחזותו החיצונית נראה כצדיק, אבל לפני-ולפנים הוא בוגד ומלשין.

וכך הם הדברים לגבי דברי בית שמאי; הרי לא ניתן לומר את האמת המפורשת מדוע לא מקבלים תלמיד פלוני שמתדפק על שערי הישיבה, לכן היו דוחים אותו בטענה שהוא "פוילישער", כלומר, אינך ממשפחה מיוחסת. אבל הסיבות האמיתיות היו אחרות לגמרי, כפי שהסברנו לעיל.

השבוע אנו קוראים בפרשתנו שהקב"ה בחר בעם ישראל כ"עם סגולה", ובנוסף לזה – "לתתך עליון על כל הגוים" (כי תבוא כ"ו י"ט). פעמים רבות אנשים קוראים את הדברים ו'מתעצבנים': מדוע צריך להיות "עם סגולה", ועוד עם שהוא נחשב "עליון" על כל הגוים! הלא זוהי גזענות ממש! אנחנו לא אוהבים שלא מקבלים אותנו באוניברסיטאות, וכאן אנו 'חוטאים' כביכול באותה עליונות גזענית.

אבל כאשר מגלים את המשמעות האמתית של "עם נבחר" שהכוונה היא להיות "אור לגוים" ולהוות דוגמה חיובית לכל העמים – או אז אנו כבר לא כל כך להוטים לקבל את התואר הזה, ועד כדי כך שישנם כאלו שהיו מוותרים בשמחה על "הכבוד" הזה, משום שהם לא מעוניינים לשאת באחריות הזאת.

רבותיי, גם הרב חזן חשב שמפלים אותו לרעה, ו'שונאים' אותו כי הוא פוילישער. לאחד מבחוץ זה אכן נראה כך, אבל האמת היא שביהדות אין אפוליות. במתן תורה כולם נכחו וקיבלו את התורה ללא הבדלים וללא מעמדות.

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד